

יד
מהרי"ץ

שערי יצחק השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
מטות
תמוז ה'תשפ"ב ב'של"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

ביאור תשובת מרן שליט"א שפורסמה בעלון כתרי תורה (עש"ק פינחס התשפ"ב) בעניין מגיה שהגיה מזוזה אחת שתי פעמים, האם נחשב כשני מגיהים או שצריך שני אנשים דוקא, והרחבה בעניין זה, ובדרך הגהת סת"ם במסורת יהדות תימן יע"א.

השלמה לשתי הסגולות להינצל מפגיעת הישמעאלים, וסגולה נוספת ע"י שהאדם שקוע בתורה, מעשה שהיה בהג"ר עזרא עטייה בעניין זה, וביאור שורש הדבר עפ"י דברי הרמב"ם ז"ל.

תשובות לשואל בעניין המעשה המובא בגמ' ברכות (דף כ' ע"א) לגבי רבי יוחנן ורב גידל וכו' (עיי' בשיעורים הקודמים), והאם ישנה ראייה מכך שמותר לנשים להסתכל ולהרהר בלב על אנשים.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 652

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב הגאון אריה בן יחיא גמליאל זצ"ל, ראש ישיבת שדרות, שהשבוע ימלאו י"ב חודש לפטירתו, תנצב"ה. בעבור שהתנדבו בני משפחתו שיחיו למוסדות יד מהרי"ץ. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וימלא כל משאלות ליבו וליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

בשם רחמן.

השיעור מוקדש לעילוי נשמת הרב הגאון אריה בן יחיא גמליאל זצ"ל, ראש ישיבת שדרות, שהשבו ימלאו י"ב חודש לפטירתו, תנצב"ה.

בעבור שהתנדבו בני משפחתו שיחיו למוסדות יד מהרי"ץ.

הרה"ג אריה גמליאל, ידידנו משכבר הימים, לפני עשרות שנים שהיה בינינו משא ומתן, בענייני ספר תורה. גם בקונטרס 'אמרת י"י צרופה' שבסוף פסקי מהרי"ץ חלק שני, הוא מוזכר היה בעניין שיטת ה"ט"ז לגבי פרשת והיה אם שמוע וגו', האם הרווחים מצטרפים. ברוך ה', תלמיד חכם משכמו ומעלה, אבל בעוה"ר נאסף בקיצור ימים. אשריו ואשרי חלקו. המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונוק יצילם, וימלא כל משאלות ליבו וליבם וליבכם לטובה ולברכה, אכ"ר.

ביאור תשובת מרן שליט"א שפורסמה בעלון כתרי תורה (עש"ק פינחס התשפ"ב) בעניין מגיה שהגיה מזוזה אחת שתי פעמים, האם נחשב כשני מגיהים או שצריך שני אנשים דוקא, והרחבה בעניין זה, ובדרך הגהת סת"ם במסורת יהדות תימן יע"א.

שאלה שנשאלה לפנינו, בעניין מזוזה. מישהו הזמין אצל סופר, ביקש ממנו שיכתוב לו מזוזה. אבל עשה איתו תנאי, שיגיה על ידי שנים שנים יגיהו את המזוזה. לסופר הזה, יש מישהו קבוע שהוא מגיה אצלו, בכל שבוע הוא מוסר לו כמות של מזוזות, נניח עשר מזוזות. לכן הוא אמר, אתן לו את המזוזה הזאת כעת להגהה, וכעבור שבועיים-שלושה אכניס לו את המזוזה הזאת עוד הפעם, שיגיה אותה שוב ויסבור כאילו זאת הפעם הראשונה. המגיה לא ידע, שהוא כבר הגיה אותה.

האם הדבר נחשב, ששני אנשים הגיהו, או שצריך שני אנשים שונים, לא שאותו אדם יגיה. כי לכאורה, מאי נפקא מינה? הוא מגיה אותה, בשבילו זאת כביכול הפעם הראשונה, הוא לא יזכור שהמזוזה כבר עברה אצלו, אין סימן היכר לדעת שהוא בעצמו כבר הגיה את המזוזה הזאת. זאת היתה השאלה.

הנושא הזה כבר הוזכר בעלון כתרי תורה [עש"ק פרשת פינחס התשפ"ב], ע"י ידידנו הרה"ג נתנאל עומסי שליט"א, הוא כתב את מה שאמרתי לו בנושא הזה. הרי הוא מביא שם את השאלות

שהוא שואל אותי בטלפון, והוא כותב ומברר את הנושא בעצמו, ומביא גם את מה שאני אומר לו בנושא.

הוא כתב שם כך, מעשה בסופר שהזמינו אצלו מזוזה, והמזמין התנה עמו שהמזוזה תעבור הגהה אצל שני מגיהים

[מעיקר הדין, די במה שהסופר מגיה את מה שכתב (כמבואר בשו"ע סי' ל"ב סעיף כ"א), אך כבר נהגו שלא להסתפק בכך אלא לתת לאדם אחר שיגיה, וכמו שכתבו גדולי הפוסקים בענייני סת"ם (בני יונה יו"ד סי' רע"ט, מקדש מעט שם ס"ק ל"ה). ויש שהחמירו בשני מגיהים (קול יעקב סי' ל"ב ס"ק ט"ו) ואותו מזמין חפץ לקיים דעה זו].

הוא כותב לעיל בלשון, 'כבר נהגו'. הכוונה, בזמנינו. אינני חושב שבתמין נהגו כך, שיגיהו את המזוזה. ספרי תורה, אכן מגיהים. אבל מזוזה ותפילין, וק"ו מגילת אסתר, אינני חושב שהגיהו. עוד מעט נראה בעז"ה את שורש הדין, כי אין הלכה כזאת. הסופר בעצמו, מי שכותב, הוא גם המגיה.

לאותו סופר, היה מגיה קבוע שאליו היה שולח את מזוזותיו להגהה. וכיון שהמזמין ביקש שני מגיהים, החליט לתת את המזוזה לאותו מגיה בשתי פעמים, בצורה כזו שהמגיה לא יזכור שמזוזה זו היתה אצלו, ויגהנה שוב כראוי. ובא לשאול האם אכן עשה כראוי.

תשובה: בפשטות נראה היה שניתן לעשות כך, ונחשב כשני מגיהים. ואין לחוש שהלה יכיר את המזוזה בפעם השנייה [אא"כ נמצאה בה טעות לא מצויה כ"כ. או נגיד שבמזוזה הזאת, במלה 'זכרה' היתה חי"ת עקומה, כי לא כולם עושים את זה. וכן במלה על הארץ, אצלינו התימנים עושים צאד"י רבתי, אזי יש לו סימן שזהו סופר מיוחד. אא"כ יש לו עוד הרבה מזוזות כאלה. או שהיתה בה איזו שגיאה, טעות לא מצויה, נניח שהוא כתב איזו מלה פעמיים, והיה צריך להאריך את הכתב, זהו דבר בולט, והמגיה יזכור שהמזוזה הזאת כבר היתה אצלו. וכפי ששמעתי מאחד המגיהים שהגיה פרשיות של תפילין והכירם לאחר חדשים רבים כשהובאו

תורה, ובארץ ישראל עוד עשרים וחמשה – שכאשר הוא התארח באיזה מקום, העלו אותו לקרוא בפרשת השבוע, פרשת מטות. הוא עלה והבחין תוך כדי הקריאה שבס"ת שלהם ישנה טעות.

מהי הטעות? בפסוק זאת חשבון ואת אלעלה, כתוב עם ה"א. הרי כתוב פעמיים, את הפסוק הזה. פעם אחת, בפרק ל"ב פסוק ג', וְחֶשְׁבֹן וְאַלְעֵלָה, זהו הראשון, שם כתוב 'אלעלה' בה"א. והפסוק השני, בפרק ל"ב פסוק ל"ז, וְאֵת אֶלְעֵלָה, באל"ף. הוא היה בקי בחסרות ויתירות, מומחה גדול בדיוקים רבים. ויש טעם לשינוי הזה ברבינו בחיי יעו"ש.

*

אכן אמרתי לו, לידידנו הרה"ג נתנאל עומיס בזה"ל, שאני מבטל דעתי מפני דעתו של בעל קול יעקב, הוא מהרי"ח סופר בעל כף החיים המפורסם, כי בודאי שישנה סברה להגיד, שבשני מגיהים זה חושים שונים. ראשית, אין חכם כבעל הנסיון. שנית, כבר הורה זקן. שלישית, דעתו רחבה מדעתנו. נמצא כי ישנן כמה סיבות. אבל, אם לדין, יש תשובה. כי ברור שמעיקר הדין – אינני חושב שמישהו מסתפק לומר אחרת – שאין הלכה כזאת. אפילו של מגיה אחד. לא מצאתי בש"ס ובפוסקים הלכה, שצריכים להגיה. כך מעיקר הדין, וגם בשלחן ערוך כמו שעוד מעט נראה בל"ג, אפילו הסופר הכותב, מספיק שהוא בעצמו מגיה, ויכול לסגור את התפילין.

למעשה, הוספתי לו עוד – ואינני יודע מדוע הרב נתנאל הי"ץ לא כתב זאת (אח"כ נתברר כי זה מפני שהשואל היה ספרדי, לא תימני) – שנראה לי כי מה שבעל קול יעקב כל כך מחמיר שם בעניין ההגהות, לא שייך אצלנו.

כי לדידן, עניין ההגהה בכלל לא מסובך, לא מורכב, כפי שהוא אצל האשכנזים והספרדים, מפני שאצלם ישנם כ"כ הרבה חומרות ודיוקים בצורת האותיות. כגון אם יש דיבוק באות עצמה, בינה לבין עצמה, נניח ראשי העינינין, או השינינין, אפילו שזה דיבוק קל, או אם היו"ד שבתוך האות פ"א נדבק. או שהתגין נדבקו.

לפניו שוב בשל טעות לא מצויה שהיתה שם]. וכן הורה מרן הגר"י רצאבי בתחילה. אכן כך ענית לו ככה בתחילה.

אבל אח"כ טענו, אלא שבספר קול יעקב (שם) כתב מסברא דטעם החומרא אצל שני מגיהים, 'כדי להחליף החושים של בני אדם, כי אינם שוים. כאשר אלו שני אנשים, לכל אחד ישנה הסתכלות אחרת. האחד מבחין בדברים מסויימים, והשני מבחין בדברים אחרים. כי אפשר שיראה זה, מה שלא יוכל לראות זה, עכ"ל. הרי לדידיה צריך דווקא שני אנשים.

ושאלתי שוב את מרן הגר"י רצאבי שליט"א, והשיב, שמבטל הוא את דעתו מפני דעת הגרי"ח סופר, אך הוסיף שבספר פנינת ציון (עמ' י"ג) נראה שהבין שאף במגיה אחד יכולים דברי הקול יעקב להתקיים, ע"י שבפעם אחת יבדוק את צורת האותיות, ובפעם השניה יבדוק רק חסרות ויתרות.

הקול יעקב מחמיר מאד בענייני הגהה, שצריך שני מגיהים, וכל מגיה פעמיים, ועוד הרבה תנאים שכתובים שם לגבי העניין הזה. הוא כותב שבעיר בגדאד היו מחמירים – לגבי ספר תורה – להגיה אותו ארבע פעמים, וכדלקמן.

ולמעשה אמר לי מרן שליט"א, כי מכיון שמעיקר הדין די במה שהסופר בודק את פרשיותיו, והבדיקה ע"י מגיה אחר היא חומרא, ושני מגיהים היא חומרא נוספת, וכ"ש בזמננו שיש גם הגהת מחשב, לכן בסתמא די שיתן למגיה אחד פעמיים.

באופן רגיל, לא צריך שני מגיהים. ראשית, כי יש בזמננו הגהת מחשב. אז אפילו אם אותו מגיה – מגיה פעמיים – בודאי שזה טוב.

אא"כ המזמין נתכוון דווקא לחומרת וסברת ספר קול יעקב האמור. אם הוא מבקש, מחמיר ומדייק, שהוא רוצה דוקא שני מגיהים, אזי אין הכי נמי, צריך אנשים עם עיניים שונות, עם הבנה שונה, עם תפיסה שונה.

*

סיפר לי בזמנו המנוח מארי יחיא צברי זצ"ל, חמיו של ידידנו הנעלה הרה"ג לוי קשת זצ"ל – שבארץ תימן הוא הגיה עשרים וחמשה ספרי

אנחנו פוסקים להכשיר, ולא נפסל רק אם נדבק מאות לאות. אבל באות עצמה נדבקה, כשר. בפרט וק"ו האשכנזים, שיש להם הרבה דקדוקים בכתב, כגון שהאות למ"ד צריכה שני תגין וכו'.

גם אם ראש הלמ"ד הוא לא ארוך כמו וא"ו, אם הוא קצר מדאי, אזי ישנן כבר 'שאלות', וישנם פוסקים המכשירים זאת רק בדיעבד. אולם לדידן, הגם שלכתחילה צריך לא להגיע לכך, אבל זה לא פסול.

כידוע, מהרי"ץ זיע"א בשו"ת פעולת צדיק [חלק א' סימן ק"א] מכשיר אפילו מה שהיה בס"ת של קדמונינו, שרגל הקו"ף דבוקה לגגה. או ראשי האלפ"ין שנדבקו לגופם יותר מדאי [ועיין שיעור מוצש"ק נשא התשע"ה, ומוצש"ק ויצא ובהעלותך התשע"ו, ומוצש"ק תרומה ה'תשע"ה, ומוצש"ק מצורע התשע"ט]. הרי האות אל"ף בנויה, משלושה חלקים. יו"ד, וא"ו, ועוד יו"ד הפוכה. אז אם לא רואים יו"ד למעלה, אין לו ראש, הכל הוא מחובר, הקדמונים היו כותבים כך לכתחילה. ואותו הדבר, משהו דומה לכך, גם באות צאד"י. לפי השלחן ערוך באורח חיים [סימן ל"ב], זה פסול. כפי שהם מגדירים זאת – 'חסרון אבר'. חסר פה חלק. צריך שתהיה האות מושלמת באיבריה. אבל לדידן, לא מסתכלים על כל חלק של אותו בפני עצמו, אלא מסתכלים על האות באופן כללי. הרי אף אחד לא יסתפק מה כתוב כאן. זה אל"ף, אין בזה שום ספק.

מהרי"ץ נסמך בעיקר על לשון הרמב"ם, ומרן השלחן ערוך בעצמו בחלק יורה דעה מעתיק את לשון הרמב"ם. לכאורה, זאת סתירה בש"ע מאו"ח ליו"ד. כי לפי הכתוב ביו"ד, האות לא נפסלת, 'אלא אם כן נפסדה צורתה עד שלא תיקרא כל עיקר, או אם נדמית לאות אחרת', כדעת הרמב"ם. זאת ההגדרה.

אם הדבר כך, אזי העניין של הגהת סת"ם, לגמרי איננו מסובך, עכ"פ מעיקר הדין. לא שזה לכתחילה, כל שכן ב"ה בדורנו שמחפשים הרבה חומרות והידורים. אבל מצד הדין אנחנו מכשירים הרבה, ולא מחזירים ס"ת על טעויות כאלה.

הבאתי בס"ד את תמצית הדברים בשלחן ערוך המקוצר [סימן כ"ג סעיף ב'], אם נמצא שנדבקה אות לאות, מנהיגנו להוציא ס"ת אחר בכל גוונא, אפילו אם נראה שנדבק רק אחרי הכתיבה, ואעפ"י שלא נשתנתה עי"ז צורת האותיות. וזה גם באות גדולה שנדבקה בסופה, כגון נו"ן פשוטה, אעפ"י שכשיגרד מה שדבוק תישאר צורת האות. וכן אם הדיבוק מאות לאות הוא על ידי התגין.

אבל התגין עצמם שנדבקו זה בזה, או שהן פרודים מגוף האותיות, כשר. ואף באות עצמה כשהדיבוק הוא קצתה בקצתה, כגון פ"א וצאד"י ושי"ן שנדבקו היודי"ן שלהן לאותיות עצמן מלבד מקום דיבוקן, כשר.

והוא הדין אפילו נחלקה האות לשני גופים. ישנו דבר נוסף. לפעמים יש מצב, שהאות נפסקה לשתיים, נחלקה לשני גופים.

שאינן האות נפסלת, אלא אם כן נפסדה צורתה עד שאינה נקראת כל עיקר, או אם נדמית לאות אחרת.

הלכך יש להכשיר מה שנמצא בספריתורה קדמונים שפני היו"ד שְׁלֹא־אֵלֶּף נוגעים לגמרי בגוף האל"ף (דהיינו באופן שאין ליו"ד זו רגל כלל), או רגל האל"ף בגוף האל"ף, וכן כשרגל הקו"ף נדבק לגגה. וכן כל כיוצא באלו.

*

בספר פנינת ציון [שם] הביא את הקול יעקב שכתב בזה"ל, בעיר בגדאד טרחו הרבה בעניין הגהה ובדיקה, ולא מצאו מנוחה עד שתיקנו לעשות לכל ס"ת ארבעה הגהות ושלושה בדיקות, סך הכל ז' פעמים, כדי להחליף החושים של בני אדם כי אינם שוים וכו'. ואין צריך להאריך בדברים פשוטים, אלא מפני שראיתי שיש מגיהים ובודקים ע"י אדם אחד, דהיינו שהוא מגיה בינו לבין עצמו ואחר בל עמו, וכששמעתי זאת נצטערתי הרבה וכמעט שקרעתי את בגדי, כי זה אי אפשר, וחלילה וחס לסמוך ע"ז באדם אחד, כי לא דבר ריק הוא עכ"ל.

אומר על כך בעל פנינת ציון, ואף שאין אנו נוהגים להגיה בדיוק כסדר הזה, מכל מקום ראוי

כתב, מהשם הקודם עד השם הזה, בכדי שלא להביא את השם לידי גניזה. ובתפילין אם כתב פרשה אחת, כגון קדש וגו', ואח"כ והיה כי יביאך וגו', תקרא קודם את כל הפרשה הראשונה ואח"כ תמשיך. כי אם ימצא פיסול בפרשת קדש, אזי אין תקנה לפרשת והיה כי יביאך, כי היא נכתבה לפניו, והרי יש 'שלא כסדרן' גם באותיות וגם בפרשיות.

בספר קסת הסופר [סימן ט' סעיף י'] הביא את ההלכה הזאת בזה"ל, כיון שתפילין ומזוזות צריכין לכתוב אותן כסדרן דוקא, לכן צריך לזהר כשיגיע לכתוב שם קודש (שאסור במחיקה כמ"ש אי"ה בסי' י"א), שיקרא תחלה בדקדוק היטב, כל מה שכתב עד כאן, כדי שלא יבאו לידי גניזה. וכן כל פרשה שבתפילין, אחר שיכתבנה, יקראנה היטב בכוונה ודקדוק פעמים ושלש. כי שמא יש בה פסול, ויפסלו גם הפרשות שיכתוב אחריה. לכן צריך לדקדק היטב שלא יבא לידי כך.

כותב על כך ב'משנת הסופר' [אות ל"ז], והנה משמעות הדברים, דאין חובה ליתן את התפילין ומזוזות להגיה אותם לאחר, אלא הסופר בעצמו יכול להגיהם. אבל עיין בקול יעקב [סי' ל"ב סעיף כ' ס"ק קט"ו] מה שהאריך בענין הגהת ובדיקת סת"ם, ואעתיק כאן מקצת דבריו וז"ל, אבל עכ"פ פחות משני הגהות ושני בדיקות בשני סופרים, אסור לקרות בו בציבור, כי א"א להיות נקי מִטְעוֹת ודבוקים ופרודים ושינוי אות – פחות משני בני אדם שעשו לו שתי הגהות ושתי בדיקות, כי החושים שְׁלִבְנֵי אדם אינם שוים, ואפשר שיראה זה מה שלא ראה זה. אבל באדם אחד, אי אפשר. ואל תאמן. וכן הסדר במגילה ותפילין ומזוזות וכו' עיי"ש.

הוא אומר, כי מכאן משמע, שאין חובה בכך. לכאורה, למה רק 'משמע'? למה לא תגיד, שמוכרח שאין חובה בזאת?

התשובה לפענ"ד היא, כי כנראה אפשר להבין אחרת. אמנם לכאורה הדבר פשוט מן הסברא, שאי אפשר לסמוך שלא יהיו טעויות. אבל הסיבה שאומרים לך לעשות כך, היא בכדי

להתבונן בדבריו, ולראות את גודל הזהירות הנדרשת ממגיה סת"ם. ויש ללמוד מזה שהמגיה צריך לעבור על הסת"ם שנמסרו לידו שתי פעמים. אז גם אם אדם אחד מגיה פעמיים, שבכל פעם יסתכל על משהו אחר. באחת יבדוק את צורת האותיות. לא את הכל בבת אחת, עכשיו תשים לב, רק על האותיות. ובשנייה יבדוק חסרות ויתרות. ולא די בבדיקה אחת לשתייהן, כיון שאלו שני חושים נפרדים, ואין למגיה יכולת ריכוז מלאה בבדיקת חסרות ויתרות וצורת האותיות בבת אחת.

כנראה הסיבה שהוא הקדים את צורת האותיות לפני חסרות ויתרות, מפני שבזה יש יותר את העניין של 'שלא כסדרן'. הרי בתפילין ובמזוזות, הדבר פוסל, אם כתב שלא כסדרן. על כן, אם צורת האות פסולה, אם לא יעזור תיקון לאות הזאת, הרי שלא יעזור אם תחילה תבדוק חסרות ויתרות. נכון שלגבי חסרות, יש ג"כ 'שלא כסדרן', אבל לגבי יתרות, אם לדוגמא תבדוק את היתרות קודם, אזי לכך ישנו תיקון, ע"י מחיקה והרחבת האותיות ועיבויין. לכן עדיף שתשאיר את עניין ה'יתרות' לסוף. צורת האותיות בהתחלה, ואח"כ חסרות ויתרות, כי ב'יתרות' יש לך אפשרות של תיקון. עדיף שתשאיר זאת לשלב האחרון. זה הרעיון שלו, מתוך הנסיון, וזהו דבר טוב.

אבל כפי שאמרתי, לדידן עניין צורת האותיות לרוב הוא אינו דבר הפוסל מעיקר הדין, ולכן רבותינו ואבותינו נע"ג לא החמירו בזה. אא"כ כמובן מי שרוצה להדר, ואז אין לדבר סוף.

*

ברם, מה שמעיקר הדין, ידוע המובא בשלחן ערוך [בסימן ל"ב סעיף כ"א], כל פרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב בכוונה ודקדוק פעמים ושלש ויחזור ויקראנה קודם שיתננה בתוך ביתה כדי שלא תתחלף פרשה בפרשה. ושם בסעיף כ"ב, וכן יזהר קודם שיכתוב כל שם לקרות כל מה שכתב כדי שלא יבאו לידי גניזה על ידו ע"כ.

סופר הכותב תפילין – וכנראה ה"ה מזוזות – כאשר הוא מגיע לשם ה', שיבדוק כל מה שהוא

י'שלא תבוא לידי גניזה'. מהבחינה הזאת, צריך להחמיר. מלבד שזהו גם לטובת הסופר, כי אם לא כן הוא יכול לכתוב לחנם. הוא טורח וטורח, ולבסוף הוא מאבד את זמנו לחנם. הדבר לא כדאי לו.

אבל ההדגשה כאן היא, 'שלא יבוא השם לידי גניזה', זאת היא הנקודה, א"כ אין הוכחה שכך הוא מעיקר הדין.

אותו הדבר, לגבי הלכה נוספת בש"ע יורה דעה [הובאה גם בקסת הסופר, סימן י"ט סעיף ב'], גם שם ישנה משמעות כזאת, וגם שם אפשר להתווכח. כתוב שם כך, ספר תורה שנמצא בו ג' טעויות, אסור לקרות בו עד שיגיהנו. אם קראו בס"ת ומצאו שגיאה לעיכובא, והחזירו את הספר תורה, ולאחר מכן מצאו עוד הפעם שגיאה – שלוש פעמים – אזי אי אפשר יותר לקרוא בס"ת הזה. צריך לעשות לו הגהה, מהתחלה ועד הסוף.

אומר על כך במשנת הסופר [אות ו'], משמע דאם לא מצאו בו עדיין ג' טעויות, שרי לקרות בו בלי הגהה. אבל למעשה אין להקל בזה. וכל ס"ת שיוצא מתחת יד הסופר, צריך הגהה, ואסור לקרות בס"ת עד שיגיהנו. וכל אדם ישתדל לעשות לס"ת שלו הגהה מדויקת ומוסמכת. ואל יחוס בשביל הממון למצוה רבה כזו, ויהיה ספר תורה שלו מוטעה ח"ו וכו'.

שוב הפעם, הוא מדייק וכותב בלשון 'משמע'. למה זה רק 'משמע'? לכאורה, זאת הוכחה? אלא כנראה – אפשר להבין כך – שהס"ת הזה כבר עבר הגהה פעם אחת כדת וכדין, אבל החידוש פה הוא, שאפ"י שהוא הוגה פעם אחת, כיון שאתה רואה כי כעת כשקראנו מצאנו שלוש טעויות, א"כ ישנה כבר חזקה שההגהה של הס"ת הזה היתה לא טובה, לכן עכשיו חייבים להגיה אותו מחדש, כאילו שלא היגהנו אותו. נמצא כי אין הוכחה, שלא חייבים בכלל להגיהו. לכן הוא כותב, רק בלשון 'משמע'.

אולם מצד שני, סוף סוף לא מצאנו בשום מקום הלכה כזאת, שצריך להגיה ס"ת או תפילין ומזוזות. אם ישנה חובה כזאת, איך התעלמו מכך, ולא כתבו זאת במפורש. מכך שלא

כתבו, לכאורה זאת כמעט הוכחה, שאין צורך מן הדין.

אא"כ נגיד, שזוהי מילתא דפשיטא. עכ"פ בזמנינו. כיון שהמציאות כיום שבכל ספר תורה מוצאים טעויות, ובדרך כלל רבות מאד, נראה דמדינא צריך להגיה.

ברם אם כבר, יש לחלק בין ס"ת לבין תפילין ומזוזות. לגבי תפילין ומזוזות, הסופרים בקיאים בחסרות ויתרות, כותבים כל הזמן את הפרשיות הללו, הוא יודע כבר מה חסר ומה יתר. כגון 'חמר', חסר או מלא. הוא כבר יודע את כל הדברים. אבל לגבי ספר תורה, 'מי חכם ויבן אלה?' שבכל הס"ת, לא יהיו טעויות? זה המון. וזה גם לא שגור וידוע כל כך, כמו כאשר הוא כותב כל הזמן את אותן הפרשיות, בזה בודאי ישנו עניין יותר.

ולמעשה, כך הוא מנהיגנו. אבותינו נע"ג נהגו, שאת הס"ת מגיהים. עוד מעט בל"נ נסביר, כיצד בדיוק שיטת ההגהה.

וכן מגילת אסתר, כנראה. זכורני שאבא מארי זצ"ל אחרי שכתב מגילת אסתר, נתן לנו להגיה אותה. אבל אינני יודע, אולי הוא החמיר על עצמו. שהרי חסרות ויתירות אינן לעיכובא. זכורני שהוא אמר לנו, הסביר לנו איך להגיה. הרי יש 'אחשורוש' מלא וא"ו, ויש חסר. אז הוא אמר לנו, אם זה 'אחשורוש' מלא, תגיד 'אחשורוש'. ואם זה חסר, תגיד 'אחשורש'. לקרוא זאת לפי האותיות, בכדי שהשומע לא יתבלבל.

*

למעשה, כבר עמד על נושא זה באריכות בשו"ת שבט הלוי [חלק שביעי סימן ב'], וכתב בזה"ל, 'א' בעצם חיוב הגהה, עיין בבני יונה נ"י ד' סוס"י רע"ט, ס"ת שיצא מתחת יד סופר צריכה הגהה, ואין מחזיקין שהיא בלא טעות. והיינו אעפ"י שהסופר עצמו קרא ושנה בשעת כתיבה, ולכאורה יצאה מאתו בחזקת מוגה מנוקה מכל שגיאה, מכ"מ צריכה הגהה.

ב' וכן נראה שהבין במקדש מעט שם ס"ק ל"ה, שהרי כ' דרך בס"ת ולא בתפילין ומזוזות דבהו סומכים אסופר, היינו מה שהסופר קורא ומגיה

מההתרשלות שתמצאנה בשטח זה. ועיני ראו ולא זר, כבר מאות תו"מ בכתיבה יפה ואותיות כהלכה, אבל נלקו בחסר ויתר לפעמים תיבות שלימות, ובעליהם בוכים על מר גורלם, שבמשך שנים היו קרקפתא דלא מנחי תפילין. חושבני – כך נראה לי – כי נשתנה משהו. דהיינו, הסיבה שאין מוזכר זאת בש"ס ובפוסקים לשעבר, כי כנראה הדורות שלנו ירדו. האנשים כיום, דעתם אינה מיושבת כפי שהיה בעבר. החושים שלהם חלשים יותר. קהו. ירדו הדורות.

במציאות, בדקו ספרי תורה שנכתבו בזמנינו, וספרי תורה שנכתבו בעבר, ומצאו שלסופרים כיום יש הרבה יותר שגיאות, דברים שלא היו בעבר.

ולא רק המגיהים, אלא גם הסופרים עצמם דעתם אינה מיושבת. וכך היה אומר אבא מארי זלה"ה, כמדומה בשם רבו מהרח"כ, כי בתימן כשהיו מגיהים ספרי תורה, אף שהיו מוצאים טעויות בכל ספר, אבל הן היו הרבה פחות ממה שמוצאים היום, כי שם היתה דעתם של סופרים מיושבת הרבה יותר.

ואני מוסיף כי שם הסופרים לא כתבו כדי להרויח אלא לשם שמים, לפי ששכר הכתיבה היה מועט לעומת שכר שאר מלאכות. ואפילו מהר"ר יוסף שמן שהיה הסופר המומחה ביותר, לא התפרנס ממלאכתו זו, אלא מתיקון שעונים. ורק סמוך לעלייה שהיו שולחים מזוזות לארצנו הקדושה, הרויחו יותר. איתמר.

גם אאמו"ר זצ"ל כתב בתימן תפילין, ושלח לארץ ישראל. יב"ן.

*

ידידנו הרב אסף חגבי הי"ו הראה לי סיפור מדהים, הדפיסו זאת בגליון עומק הפשט – 'הילכתא' [בפרשת בלק התשפ"ב], סיפור נפלא בזה"ל, לגאון הקדוש ממונקאטש, רבי צבי הריש שפירא זיע"א בעל ה"דרכי תשובה" – זהו אביו של מהר"ר חיים אלעזר ממונקאטש – היה ס"ת יקר ומפואר. ספר התורה היה חביב לו כל כך, עד ששלחו לבדיקה כשלושים פעם. ביום מן הימים, הודיעו לו שרבי אליעזר

בעצמו כמבואר באו"ח סי' ל"ב סכ"א, כל פרשה אחר שיכתבנה יקראנה היטב בכוונה ודקדוק גדול פעמיים ושלש, ויחזור ויקראנה קודם שיתננה בבית, וכזה ג"כ במזוזה, ופשוט. ואף דלא נזכר בהל' מזוזה, גם בדיקה לפני כתיבת כל שם משמוה"ק המבואר בשו"ע סי' ל"ב סעיף כ"ג לא נזכר בהל' מזוזה, וכתבו הברוך שאמר והב"י בשם הר"י אסכנדרני דה"ה למזוזה.

וההבדל בין ס"ת לתו"מ פשוט, כיון דיש בס"ת רבבות אותיות, אין להחזיק הס"ת בלי טעויות בלי ההגהה מלבד הסופר. איברא הא פשיטא, דאע"ג דעדיף שיבדק ע"י אחרים, מכ"מ גם הסופר ראוי לכך בא"א, והיינו שייחד עצמו להגהה זאת. ועיין בבני יונה בפ"י הארוך סוס"י רע"ט כתב נמי כמש"נ, דע"י ריבוי האותיות גם ההגהה מפוקפקת יעושה"ה.

ג' אמנם לפי המצב של היום, גם בתפילין ומזוזות קשה לסמוך על ההגהה של הסופרים עצמם, והטעם מובן מעצמו, ובפרט חלק גלול מהסופרים שאינם בעו"ה מוחזקים כל כך ליראי ה' מרבים, שעיי"ז גם הבדיקה וההגה"ה בתו"מ כדין ס"ת. וכבר כתב בדעת קדושים [בסי' ל"ב שם] בזמנו, דיד המרבה לבדוק ה"ז משובח, ובזמן הזה הרי זה דרגא יותר חמורה מה"ז משובח, אלא מעיקר ההלכה.

ובאות ו' הוא מביא חתם סופר [ח"ו סי' פ"ג], שכתב דבר מבהיל – לגבי זמנו – בזה"ל, ומה שכתבת דבתפילין סופרי זמנינו בקיאים, לא היה ולא נברא, כי בעו"ה מקלקלים ומכשילים רבים הם (כצ"ל), והרבנים אינם משגיחים עליהם – או אינם יכולים להשגיח עליהם – כמו על השוחטים, והמכשלה תחת ידם. ויש כמה מאות ישראלים כשרים – אנשים שומרי תורה ומצוות – אשר מימיהם עדיין לא הניחו תפילין כשרים אקרקפתא דילהון וכו'.

מוסיף הגר"ש ואזנר זצ"ל שם [באות ז'], עוד למדתי מן הנסיון הרב, שגם תו"מ שיצאו מבית ת"ח ויר"א, וגם אפילו עברו הגהה פעמים ושלש כנהוג, נמצאו לפעמים חסרים ויתרים, עד שפשוט תסמרנה שערות ראש

מברגל זצ"ל הגיעו לעירו לזמן קצר, בדרכו למקום אחר. רבי אליעזר היה ידוע כמגיה הטוב שבדור, שלא היה כמותו במלאכת הגהת סת"ם.

מיהר האדמו"ר לבקש מרבי אליעזר שישאר בעיר זמן מועט, כדי לבדוק את ספר התורה החביב שלו. כמובן, כבוד גדול היה לרבי אליעזר לעשות כן, וקיבל בשמחה את עבודת ההגהה. לאחר גמר הבדיקה בא רבי אליעזר אל האדמו"ר ואמר לו שאמנם ספר התורה נכתב בשיא ההידור והוא מיוחד ביפיו, אבל למרות כל זאת הוא גילה בו טעות גמורה של החלפת שתי מילים זו בזו, וכמובן ספר תורה שכזה הינו פסול. מיותר לומר שהדברים המפתיעים זעזעו אותו לחלוטין...

ביקש האדמו"ר מרבי אליעזר שלא יגלה את מקום הטעות, ושישאר בעיר עוד ימים אחדים עד שהמגיהים שבעיר יבדקו גם הם את ספר התורה. ואכן מולאה בקשתו, אך המגיהים לא הצליחו לגלות שום טעות.

ביקש האדמו"ר מרבי אליעזר, שעתה יגלה רק באיזה חומש נמצאת הטעות. "בספר שמות נמצאת הטעות", ענה לו המגיה המומחה. חזרו המגיהים ובדקו את כל ספר שמות ולא גילו שום טעות. חזר האדמו"ר וביקש שעתה יגלה רבי אליעזר רק באיזו פרשה נמצאת הטעות. "בפרשת בשלח" היתה התשובה. שוב בדקו המגיהים את כל פרשת בשלח אך לא גילו בה שום טעות.

"הטעות נמצאת בשירת היסו" אמר רבי אליעזר. בדקו בשירת היסו ולא מצאו...

"נו", שאל האדמו"ר, "היכן יש כאן החלפת שתי מילים".

ואז גילה להם רבי אליעזר שבפסוק "מכון לשבתך פעלת יי", מקדש יי כוננו ידיך" [שמות ט"ו, י"ז], בו מופיע שם השם פעמיים, כשבפעם הראשונה הוא צריך להכתב הוי"ה, ובפעם השנייה אדנות. בספר התורה של האדמו"ר, החליף הסופר את שני השמות. בשם הראשון כתב אדנות, ובשם השני כתב הוי"ה...

הם כותבים שם, בשם 'ספר סת"ם' [פרק צ"ז], טעות כזאת היתה מתגלה על ידי בדיקת המחשב, עוד טרם תפירת היריעות. לכן שיעשו בדיקת מחשב.

האמת היא, אינני יודע איך שיטת בדיקת שלהם, אבל שיטת הבדיקה שאצלינו התימנים, גם בלי המחשב היו מוצאים את הטעות הזאת בקלות. כי כאשר מגיהים, הרי האחד מסתכל בספר תורה, והשני מסתכל בספר רגיל. מי שמסתכל בס"ת, קורא את הכתוב, אבל הוא לא אומר 'וידבר יי אל משה לאמר' [כאשר שם השם כפי שהוא נקרא], אלא הוא אומר 'וידבר הוי"ה אל משה לאמר'. אם כן, אם היתה טעות כזאת, הוא היה מגלה את הטעות.

שאלה מהקהל: שני אנשים מגיהים? תשובת מרן שליט"א: כן. אחד קורא בס"ת, ואחד בתאג, או חומש מוגה.

למשל, כאשר מתחילים 'בראשית ברא אלהים' - אמנם כולם יודעים שבמלה 'בראשית' יש אות אל"ף, אבל סתם בכדי להמחיש את השיטה - הרי הקורא להגיה לא יצא ידי חובתו, אז הוא לא קורא את המלים לפי הקריאה, אלא לפי הכתיבה. הוא לא אומר 'בראשית', אלא 'בר-אשית' ברא וגו'. כמו כן, במלה 'חלום', אם זה מלא וא"ו, הוא אומר 'חלום'. כי יש 'חלום' חסר.

וכן למשל, גדול עוני מנשא [בראשית ד', י"ג], אנחנו אומרים אז - 'מנשא'. ראשית, בכדי שלא יחשוב שזה סמ"ך, וכן מפני שאצלינו זה חסר וא"ו. לכן אומרים, 'מנשא'. זאת השיטה.

כתבתי על כך בס"ד בשלחן ערוך המקוצר [יורה דעה סימן קס"ה, בענין יצחק הערה ק"כ] בזה"ל, כגון בראשית ברא וגו' במקום בראשית. וכן זה ספר תולדת אדם ביום ברא וגו' [בראשית ה', א'], במקום תולדת אדם ביום ברא. במלה תולדות, לפעמים חסר שני ואו"ן, ולפעמים אחד מהם וכו'. לכן הוא אומר 'תולדת'. וכן וידבר הוי"ה אל משה לאמר. כיון שיש 'לאמור' בוא"ו, אז הוא לא אומר 'לאמר', אלא 'לאמר'.

ר' מנחם ניצלו בדרך נס, בזכות הסגולה שכתב האדמו"ר בספרו עיוני הלכה נחלק ב' עמוד שע"ב, ושם נאמר שקיבל מהגאון ר' אלחנן הלפרין זצ"ל סגולה מיוחדת מגדולי חכמי הספרדים המקובלים להינצל מרציחת ישמעאלים, שלא ידבר שום דיבור בבית הכיסא ואפילו תיבה אחת, כי יאחזו החיצונים באותיות הדיבור שלו ח"ו.

הדבר מעניין, הוא כותב שזה 'סגולה מיוחדת מגדולי חכמי הספרדים המקובלים', אני מתפלא כי לא מוצאים לכך מקור נוסף. אולי מי שיודע, שיברר, כי לא מביאים זאת בספרים האחרים.

הערה מהקהל: שמעתי זאת על הרב מרדכי שרעבי זצ"ל, שהיה מקפיד על כך, על התלמידים שלו.

תשובת מרן שליט"א: יפה. אז אולי הכוונה עליו. אם כן, יש לנו כבר משהו. קצה חוט.

וכל המקפיד שלא לשוח כלל אחר עשיית צרכיו עד נטילת ידיים ג' פעמים לסירוגין לפני ברכת אשר יצר – יינצל מהם בס"ד.

וסיפר הגאון ר' יואל, שסגולה זו ראה לפני כעשר שנים, ומאז כל בני המשפחה מקפידים בה ביותר. והרי הדבר נפלא ביותר, ותלה את הצלת בנו בזכות סגולה חשובה זו.

וכן לפני 22 שנה ניצול הרה"צ ר' ישראל קאהן, בן האדמו"ר מתולדות אברהם יצחק, מערבי אכזר שרץ אחריו וניסה לרצחו עם סכין, וניצל בדרך נס ממנו, וגם במשפחה זו מקפידים בסגולה זו ביותר. והדבר מפליא ומחזק ביותר. "סידנא בבא סאלי", ר' ישראל אבוחצירא זצ"ל, הנהיג את בני ביתו שבעת נטילת ידיים אחר עשיית צרכים ייטלו ידיהם ג' פעמים על ידי כלי, ממידת חסידות, וע"י כך האדם נטהר ומתקדש ביותר, ואשרי הזוכה.

המיוחד פה, היא הנקודה הזאת, 'שלוש פעמים לסירוגין', ולא לדבר. בל"נ עוד נאריך על כך, נרחיב במקורות העניין. זאת סגולה אחת שאמרנו אז.

הערה מהקהל: אבל לאמור בתוספת וא"ו, יש רק במקום אחד בתורה בלבד?

תשובת מרן שליט"א: בסדר. אבל הרי מספיק טעות אחת לפסול... וכן יש 'לו' בוא"ו, ו'לא' באל"ף, ו'לוא' בוא"ו ואל"ף. חייב שם להגיד 'לוא'.

השלמה לשתי הסגולות להינצל מפגיעת

הישמעאלים, וסגולה נוספת ע"י שהאדם שקוע

בתורה, מעשה שהיה בהג"ר עזרא עטייה בעניין זה,

וביאור שורש הדבר עפ"י דברי הרמב"ם ז"ל.

הבאנו בזמנו [שיעור מוצש"ק אמור התשפ"ב], שתי סגולות להינצל מפגיעת הישמעאלים, בני דודינו, השם ברוך הוא יצילנו מידם.

הדבר חשוב ובפרט כעת, בימי בין המצרים, שהרי כתוב [איכה א', ג'] **כָּל רִדְפֶיךָ הַשִּׁיגוּךָ בֵּין הַמִּצָּרִים**. צריכים להיזהר. כי חודש תמוז ואב, אלו ימי דין, וק"ו בין המצרים. הרי כתב מהר"ש אוזידא, בפירושו על הפסוק **כָּל רִדְפֶיךָ הַשִּׁיגוּךָ בֵּין הַמִּצָּרִים**, כי כיון שאלו הם ימי דין, מפני זה היה החרבן. לולא זה, לא היה נחרב בית המקדש. אזי 'הימים עלולים'. הדבר מסוכן. רח"ל

לגבי המעשה שהבאנו אז, כאשר בעוה"ר היה הפיגוע בעירנו בני ברק ת"ו, הבאנו את הסיפור כפי ששמעתי בזמנו, ואח"כ הראו לי הסיפור נתפרסם בדפוס ע"י ידידנו הרב עמנואל מזרחי הי"ו [בעלון הידברות, פרשת בהעלותך התשפ"ב, עמ' 4], מסתמא הוא בירר ונודעו לו פרטים יותר מדויקים, אז כדאי להביא את דבריו, והם כך.

בפיגוע הנורא בבני ברק, ביום שלישי לפרשת תזריע תשפ"ב, ר' מנחם אנגלנדר, חובש במגן דוד אדום, קיבל דיווח על יריות, ומיד יצא מביתו. מולו הגיח המחבל האכזר, וניסה לירות עליו. אך בדרך נס, נעצר נשקו ונחסם, ולא הצליח לירות כלל.

חיו של ר' מנחם ניצלו וקיבלם במתנה. למחרת התקשר אביו של ר' מנחם הגאון ר' יואל אנגלנדר, מורה צדק בבית ההוראה של חסידות גור בחיפה, לאדמו"ר מביאלה מרמת אהרון בבני ברק, וביקש לומר לו שחיו של בנו

סגולה שנייה, דיברנו על הצניעות, הבאנו את הסיפור של ההיא שזרקה עליו נעלי בית וכו', בזכות הצניעות שלבשה גרביים וכו'.

כעת ברצוני להגיד, שישנה עוד סגולה. אדם ששקוע בתורה, אם הראש שלו בלימוד. גם לגבי דבר זה, ישנו סיפור, פלא עצום.

ראיתי זאת בספר עלה עזרא [עמ' 7], דברי זכרון על רבי עזרא עטייה זצ"ל. כתוב עליו שם כך, מרן הגאון הגדול וכו' שהקים עולה של תורה – ראש ישיבת פורת יוסף – היה אחד הצדיקים המעטים שזכו להיות כלולים במ"ח מעלות שמנו חכמים [אבות פ"ז] לאדם שהתורה נעשית קנינו ורכושו, עלה ונתעלה בחכמת התורה ושלמות המדות. כל מחשבותיו היו (מרוכזים) [שקועות] בלימוד התורה, מעולם לא הסיח דעתו ממנה. ותורתו שמרה עליו מסכנת אויב ואורב.

תשמעו מה מספר הרב ברוך בן חיים, זוכר אני שבימי מאורעות הדמים בשנות התרצ"ו – ה'תרצ"ט, שבמשך כל היום היה עסוק כרגיל בלימוד אחת הסוגיות הקשות בפלפול עם תלמידיו, בדברי התוספות ומהרש"א במסכת חולין.

בסוף היום הלך יחידי – אתם יודעים, פעם לא היו משבקי"ם – מהישיבה בעיר העתיקה, ועבר דרך הרחובות והשוקים הערביים, בדרך המובילה לשער שכם, דרך חתחתים, ששום יהודי לא היה יכול לעבור בה ולצאת ממנה בחיים, כאדם הנכנס לתוך לוע הארי. רבינו עבר את כל הדרך כמה קילומטרים, עם מלבושו המיוחד ככל ת"ח הספרדים, וברור היה לכולם שהנה יהודי עובר לפניהם, ונס קרה שלא נגעו בו לרעה יעו"ש.

כידוע הראש שלו היה שקוע בלימוד, הוא לא יודע איפה הוא נמצא. הוא לא ידע בין ימינו לשמאלו, כאשר שמענו מתלמידיו וכו'.

מהו העניין? טוב, חז"ל אמרו [עי' סוטה דף כ"א ע"א] תורה מגנא ומצלל, אבל זה לא רק זה. הרי ישנו כאן עניין, מצד היכא דשכיח היזיקא שאני [עי' פסחים דף ז:]. הדבר אינו פשוט.

דיברנו בזמנו [מוצש"ק שלח לך התשע"ט, ומוצש"ק בא ותרומה התשפ"א] בס"ד, כי ע"י לימוד הגמרא, ישנם לאדם הלומד זאת ארבעה מלאכים ששומרים עליו. ר"ת גמר"א, ג'בריא, מ'יכאל, ר'פאל, א'זריאל. כמ"ש בס' החיים. אדם שכל ראשו בלימוד.

אולם למעשה, את שורש הדבר הזה, כותב הרמב"ם [עי' לקמן], כי אדם שהוא דבוק בהקב"ה, בזמן שהוא מחובר להקב"ה, לא יוכל לקרוא לו שום אסון. ואם רואים צדיקים, ואפילו נביאים, אשר נהרגו או שקרה להם איזה אסון או איזו צרה, זה היה בזמן שהם הסיחו דעתם מכך. כמו שכתוב [במסכת שבת דף ל' ע"א] לגבי דוד המלך, שרק כאשר פסיק פומא מגירסא, יכל עליו מלאך המות. וכן רב חסדא, במסכת מועד קטן.

נתחיל בזה, עם דברי רבי אברהם בן שלמה זצ"ל.

קראנו בשבת שעברה בהפטרת פינחס, וַיִּדְּ יְיָ הִתְּהָ אֶל אֱלֹהֵיוּ וגו' [מלכים א' י"ח, מ"ו], איזבל מאיימת עליו, כִּי כָעַת מָחָר אֲשִׁים אֶת נַפְשִׁי, כְּנָפֶשׁ אֶחָד מֵהֶם. וַיֵּרָא וַיִּקֶּם וַיִּלְךָ אֶל נַפְשׁוֹ, וַיָּבֹא בְּאֵר שָׁבַע אֲשֶׁר לַיהוּדָה, וַיִּנָּח אֶת נַעְרוֹ שָׁם.

לכאורה, מה קרה? הרי רק אתמול עשה אליהו הנביא נסים ונפלאות עצומים, 'ענני י"י ענני', הוריד אש מן השמים, הרג את כל נביאי הבעל וכו', מה קרה שכעת הוא מפחד מהאיום שלה? מה נשתנה?

אומר רבינו אברהם בן שלמה [פירוש נביאים ראשונים], על הפסוק שם, בדף שס"ה] כך, ויהיה ענין וירא ויקם וילך, ידע והגיעו מה שאמרה איזבל עליו, ומה שאיימה בו. ומה תלמד, שאין להכחיש הדברים האפשריים, ולבטוח על פשט ההשגחה, ויעמדו בסכנות. כי הוא יום אתמול, הכניע ציבור והמונים, והכריע הטבע במניעת המטר, גם בהורדת האש.

הרי עד עכשיו, במשך שלוש שנים, היתה עצירת גשמים בגלל אליהו, אשר כעס על אחאב שחירף וגידף, אמר כי משה רבינו אמר 'זעצר את השמים' וזה לא התקיים. אליהו נשבע, חִי יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו

שהלך כפי עצת נפשו. לא שהקב"ה ציוה אותו, והוא חשש שהקב"ה קצת מקפיד עליו.

ובא באר שבע אשר ליהודה, כדי לצאת מתחת רשות אחאב, ומפחד איזבל. יהודה זה כבר לא שומרון, כאן זה לא מקום עשרת השבטים, אלא מקום אחר, פה אין לאחאב ולאויזבל רשות וכו'.

אינני בטוח שהדבר סותר. אולי זאת לא סתירה, אבל עכ"פ הערה קטנה.

אבל נראה יותר שלדעת מהר"י אברבנאל, אליהו פחד שהקב"ה מקפיד עליו על מה שעשה שלו ברשותו, וייענש על כך. הוא כתב בהדיא בהמשך, אמנם כאשר ראה שלא פָּאָתָהוּ נבואה כלל, חשב שנעזב למקרים, ושהשם יתברך סר מעליו, מעבור שעשה מה שעשה בהר הכרמל וכו' יעוש"ב. ואם כן לפי זה מנדון דידן אין ראיה ליסוד הזה.

בכל אופן, הרמב"ם כותב (הוא לא מזכיר את אליהו כמו ראב"ש דלעיל) לגבי עניין זה, דברים חזקים מאד, במורה חלק שלישי פרק נ"א.

תשמעו היטב את דבריו.

ודע שאתה ולו היית החכם שבבני אדם באמתת החכמה האלהית – גם אם אתה המעיין הכי חכם – כשתפנה מחשבתך למאכל צריך, או לעסק צריך, כבר פסקת הדיבוק ההוא אשר בינך ובין הש"י, ואינך עמו אז, וכן הוא אינו עמך. כי היחס ההוא אשר בינך ובינו, כבר נפסק בפועל בעת ההיא.

ומפני זה היו מקפידים החסידים על השעות שהיו בטלים בהם מלחשוב בשם, והזהירו ממנו ואמרו, אל תפנו אל מדעתכם [שבת דף קמ"ט ע"א].

כתוב בתורה [ויקרא י"ט, ד'] אֵל תִּפְנֹוּ אֶל הָאֱלִילִים, דורשים חז"ל על כך, אֵל תִּפְנֹוּ אֶל מִדְּעָתְכֶם. כך הגירסא שלנו, כפי שמוכח מהרבה מפרשים. גם מהרמב"ם ישנה הוכחה שהוא כך גורס, ומהרי"ץ כתב על כך בתשובותיו [פעולת צדיק ח"ג סימן קפ"א]. לפי רש"י, זה 'אל תפנו אל מדעתכם'. אבל אנו

אם יהיה השנים האלה טל ומטר פי אם לפי דברי מלכים א' י"ז, א"ל, כמובא בירושלמי פרק חלק יעוש"ב.

ואח"כ פחד מאשה וברח ממנה. איך זה?

על כך הוא אומר, וזה דומה לדברי הכתוב, וַיֵּרָא יַעֲקֹב מֵאֵד [בראשית ל"ב, ח"ז], וכן בשמואל, אִיךְ אֵלֶיךָ וְשָׁמַע שְׁאוּל וַהֲרָגְנִי [שמואל א' ט"ז, ב']. ממה חשש שמואל הנביא?

כי הענין המחייב להשגחה, הוא דבקות שְׁכָלוֹ והתאחדוּ בַּצֵּד הָאֱלֹהִי. אבל, אנחנו בני אדם, איננו מלאכים. אך מחמת היותו חומר, אין בטחון מן ההעלמה וההתעסקות מצד החומר. ושמא ישיגוהו בעת אותה ההעלמה, מִצָּב מִקְרִי, הפסיד ממנו הגוף. ואירע ההתפרקות, ואבד מה שאבד, ממה שאי אפשר להשיג המקרה. ועל אותה ההעלמה אמרו חז"ל [בברכות דף ד' ע"א] על יעקב שהוא אמר, שמא יגרום החטא. וכן שמואל ואליהו, וכל השאר. וכבר ביאר רבנו במורה, והוא כתוב בקונדרים האחרון.

בעת הוא מביא את דברי הרמב"ם בסוף חלק שלישי, לגבי הנושא הזה. הוא הרחיב קצת על זאת, שם לפני כן בספר שמואל ראשון [דף קפ"ז קפ"ח], לגבי [שמואל א' ט"ז, ב'] וְשָׁמַע שְׁאוּל וַהֲרָגְנִי. אבל כדאי לדעת מה כותב הרמב"ם.

אולי לפני שאמשיך, אומר כי אולי פה זה לא הכרח. אולי בנדון דידן אפשר להבין אחרת, בלאו הכי.

למשל, מי שיעיין בפירוש האברבנאל, הוא אומר סיבה אחרת, למה אליהו פחד. וז"ל [בדף תקפ"א], פירשו בו, שראה עצמו בסכנה, והלך למלט על נפשו. וכפי מה שפירשתי למעלה, שאלהו לא פָּאָהוּ דיבור אלהי כלל, לא בהר הכרמל ולא אחריו, יהיה פירוש הכתוב שראה אליהו ש"י סר מעליו ולא דיבר לו כלל, ולזה לא ידע מה יעשה? אם יברח מפני איזבל, או אם ישב ויבטח באלהיו? ולכן הלך בעצת נפשו, וכפי מה שעלה על רוחו – כך החליט אליהו הנביא בהבנתו – ולא נמשך על פי הנבואה, לפי שלא באהו הרוח. וזהו וילך אל נפשו,

גורסים, 'לא תפנו אל' – לא לסלק את הקב"ה – 'מדעתכם', מן הדעה. והארכנו בס"ד במקום אחר. [ועיין עוד שם טוב למחר"כ פרק ב' מעבודה זרה הלכה ב', ובתשובותיו החיים והשלום עניינים נפרדים סימן מ'. איתמר].

ואמר דוד, שויתי ימי לנגדי תמיד, כי מימיני כל אמוט [תהלים ט"ז, ח'], הוא אומר איני מפנה מחשבתי ממנו, וכאלו הוא יד ימיני אשר לא ישכחה האדם כהרף עין, לקלות תנועתה. ומפני זה לא אמוט, כלומר לא אפול.

לגבי הפסוק הזה, ישנם הרבה פירושים. הרמב"ם מסביר, כי הפירוש הוא כך. 'שויתי ימי לנגדי תמיד' – ה' תמיד מולי, אני תמיד חושב עליו. 'כי מימיני' – הוא כמו היד הימנית שלי, כי האדם מפעיל בקלות את יד ימין. ואז 'כל אמוט' – א"כ אני מחזיק מעמד, לא קורה לי שום אסון. בזכות זה, יש עלי השגחה מליאה תמיד.

ממשיך הרמב"ם ואומר כך, ודע שמעשי העבודות האלו כלם, כקריאת התורה, והתפילה, ועשות שאר המצוות, אין תכלית כונתם, רק להתלמד להתעסק במצות הש"י ולהפנות מעסקי העולם. וכאלו אתה התעסקת בו יתעלה, ובטלת מכל דבר זולתו. אם אתה עוסק במצוה, פירשו שכעת אתה מחובר עם ה'.

אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך – המדובר שהאדם מתפלל כאשר הוא אכן מחובר. אבל אם הוא רק מניע את השפתיים – ופניך אל הכותל – הפנים לקיר, לצד מזרח – ואתה חושב במקחך וממכרך – הראש שלך בעניינים אחרים – ותקרא התורה בלשונך, ולבך בבנין ביתך, מבלי בחינה במה שתקראהו, וכן כל אשר תעשה מצוה תעשנה באברך, כמי שיחפור חפירה בקרקע או יחטוב עצים מן היער, מבלי בחינת ענין המעשה ההוא, לא מי שצוה לעשותו ולא מה תכלית כונתו, לא תחשוב שהיגעת לתכלית. אבל תהיה אז קרוב ממי שנאמר בהם, קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליתיהם [ירמיהו י"ב, ב'].

אני קורא בפניכם רק כמה קטעים, כי זה חשוב מאד, וברצוני להסביר אחרי כן משהו בעז"ה בנושא הזה.

הרמב"ם כותב בהמשך כך, אבל בהגיע איש מבני אדם מהשגות האמתיות ושמחתו במה שהשיג, לענין שיהיה בו מספר עם בני אדם ומתעסק בצרכי גופו – אף כאשר הוא מתעסק בדברים גשמיים – ושכלו כולו בעת ההיא יהיה עם הש"י, והוא לפני תמיד בלב, ואף על פי שגופו עם בני אדם – מדבר עם אנשים, אבל בעצם, הראש מחובר להקב"ה – על הדרך שנאמר במשלים ה'ישרים אשר נשאו לאלו העניינים, אני ישנה ולבי ער קול דודי דופק [שיר השירים ה', ב']. 'ישנה' כביכול, כלפי חוץ, אבל 'לבי ער', הלב שלי לא נרדם, אני ער. זאת אומרת, בחיצוניות נראה שאני מתעסק בדברים גשמיים, אבל בפנימיות אני עם הקב"ה.

תשמעו מה הרמב"ם אומר, זאת המדרגה, איני אומר שהיא מדרגת כל הנביאים, רק אומר שהיא מדרגת משה רבנו ע"ה. הנביאים לא היו במדרגה הזאת, רק משה רבינו. הנאמר עליו, ונגש משה לבדו אל ה' [שמות כ"ד, ב'], ונאמר בו ויהי שם עם ה' [שמות ל"ד, כ"ח], ונאמר לו ואתה פה עמד עמדי [דברים ה', כ"ז], כמו שביארנו מענייני אלו הפסוקים.

וזאת גם כן מדרגת האבות, אשר הגיעה קרבתם אל הש"י עד שנודע שמו בהם לעולם, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב [...] זה שמי לעולם [שמות ג', ט"ז], והגיע מהתאחד דעותם בהשגתו, שכרת עם כל אחד מהם ברית קיימת, וזכרתי את בריתי יעקוב וגו' [ויקרא כ"ו, מ"ב].

כי אלו הארבעה, רצוני לומר האבות ומשה רבינו, התבאר בהם מן ההתאחדות בשם, רצוני לומר השגתו ואהבתו, מה שהעיד עליו הכתוב. וכן השגחת השם בהם ובזרעם אחריהם גדולה, והיו עם זה מתעסקים בהנהגת בני אדם והרבות ממון, ומשתדלים במקנה ובכבוד.

وهוא אצלי ראיה שהם, כשהיו עושים המעשים ההם, לא היו עושים אותם רק באבריהם לבד,

שלא השכיל השם כל עיקר, כמי שהוא בחושך ולא ראה אור כלל, כמו שביארנו באמרו ורשעים בחשך ידמו [שמואל א', ב']. ואשר השיג, וכונתו כולה על מושכלו, כמי שהוא באור השמש הבהיר. ואשר השיג והוא מתעסק, דומה בעת עסקו למי שהוא ביום המעונן, שלא תאיר בו השמש מפני העב המבדיל בינה ובינו.

ומפני זה יראה לי – בעת תשמעו את החידוש של הרמב"ם – כי כל מי שתמצאהו רעה מרעות העולם, מן הנביאים או מן החסידים השלמים – איך יכול להיות שקרו אסונות לצדיקים גדולים ונביאים? – לא מצאהו הרע ההוא רק בעת השכחה ההיא. ברגע הזה, הוא שכח מהקב"ה. זה לא חייב להיות חצי שעה, ולא אפילו דקה, מספיק רגע אחד שהוא לא מחובר עמו. ועצמת האסון הוא, לפי כמה שהוא התרחק. ולפי אורך השכחה ההיא, או פחיתות הענין אשר התעסק בו, יהיה עוצם הרעה.

ואחר שהענין כן – אם הדבר כך – כבר סר הספק הגדול אשר הביא הפילוסופים לשלול השגחת השם מכל איש ואיש מבני אדם, ולהשוות ביניהם ובין אישי מיני שאר בעלי חיים. והיתה ראיתם על זה, מִצֹּא החסידים והטובים רעות גדולות. והתבאר הסוד בזה, ואפילו לפי דעתם.

הפילוסופים היוונים, היתה להם טענה גדולה, הם כפרו בהשגחה, מכח טענה איך אנשים צדיקים וכו' אירע להם אסון? הדבר סימן, שהקב"ה לא משגיח, לא מעניין אותו מה שקורה בעולם הזה. אומר הרמב"ם, כי זאת טעות. אתם לא מבינים. יש השגחה פרטית. הם צדיקים וחסידים, אבל אם הצדיק הזה היה מחובר באותו הזמן עם הקב"ה, לא היה יכול לקרות לו האסון הזה.

ותהיה השגחת הש"י מתמדת במי שהגיע לו השפע ההוא, המזומן לכל מי שישתדל להגיע אליו. ועם הפנות מחשבת האדם והשיגו הש"י בדרכים האמתיות, ושמחתו במה שהשיג, אי אפשר שיקרה אז לאיש ההוא מין ממיני הרעות, כי הוא עם השם והשם עמו. אבל בהסיר מחשבתו מהשם, אשר הוא אז נבדל

ולבותם ודעותם לא יסורו מלפני השם. ויִּרְאֶה לי, כי אשר חייב היות אלו הארבעה עומדים על תכלית זה השלמות אצל השם, והשגחתו עליהם מתמדת ואפילו בעת התעסקם להרבות הממון, רצוני לומר בעת המרעה – אפילו כשהם היו מתעסקים בצאן – ועבודת האדמה, והנהגת הבית, היה מפני שתכלית כונתם היתה בכל המעשים ההם, להתקרב אל הש"י קרבה גדולה. כי תכלית כונתם כל ימי חייהם, להמציא אומה שתדע השם ותעבדהו, כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו [בראשית י"ח, י"ט]. זאת כל המטרה שלהם, אפי' כאשר הם היו מתעסקים בדברים פשוטים.

הנה התבאר לך, כי כונת כל השתדלותם היתה, לפרסם יחוד השם בעולם, ולהיישיר בני אדם לאהבתו. ומפני זה זכו לזאת המדרגה. כי העסקים ההם, היו עבודה גדולה גמורה.

ואין זאת מדרגה שיחשוב כיוצא בי להיישיר להגיע אליה. אבל המדרגה ההיא אשר קדם זְכָרָה לפני זאת, אפשר להשתדל להגיע אליה בהרגל ההוא אשר זכרנוהו. ואל השם נִשָּׂא תחינה ותפילה להסיר ולהרחיק המונעים המבדילים בינינו ובינו, ואף על פי שרוב המונעים ההם הם מאתנו, כמו שביארנו בפרקי זה המאמר, עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם [ישעיהו נ"ט, ב'].

והנה נגלה אלי עיון נפלא מאד, יסורו בו ספקות ויתגלו בו סודות אֱלֹהִיּוֹת. והוא שאנחנו כבר ביארנו בפרקי ההשגחה, כי כפי שיעור שכל כל בעל שכל תהיה ההשגחה בו. והאיש השלם בהשגתו, אשר לא יסור שכלו מהשם תמיד, תהיה ההשגחה בו תמיד, והאיש שְׁלִסְדֵּההשגה אשר תפנה מחשבתו מהשם קצת עתים, תהיה ההשגחה בו בעת חֲשָׁבוֹ בהשם לבד, ותסור ההשגחה ממנו בעת עסקו. ולא תסור ממנו אז, כְּסֹדָה ממי שלא ישכיל כלל, אבל תמעט ההשגחה ההיא, אחר שאין לאיש ההוא השלם בהשגתו, בעת עסקו, שְׁכָל פְּוֹעֵל. ואמנם הוא אז משיג בכח קרוב. והוא דומה בעת ההיא לסופר המהיר בשעה שאינו כותב. ויהיה מי

מהשם, השם נבדל ממנו, והוא אז מזומן לכל רע שאפשר שימצאהו. כי הענין המביא ההשגחה ולהימלט מיד המקרה, הוא השפע ההוא השכלי. וכבר נבדל קצת העתים מן החסיד ההוא הטוב, או לא הגיע כלל לחסר ההוא הרע, ולזה אירע לשניהם מה שאירע.

והנה התאמתה אצלי זאת האמונה גם כן מדברי התורה, אמר ית' והסתרתני פני מהם והיה לאכל ומצאהו רעות רבות וצרות, ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה [נדברים ל"א, י"ז]. ומבואר הוא שהסתרת הפנים הזאת אנחנו סבתה, ואנחנו עושים זה המסך המבדיל בינינו ובינו וכו', התבונן בשיר של פגעים וכו'.

*

אם כן, כפי שהקדים זוהי כוונת דוד המלך שאמר, שויתי י"י לנגדי תמיד, פי מימיני פל אמוט. אבל לכאורה, האם אפשר להשוות את העניין של י"י לנגדי, עם יד ימיני? כאשר האדם לומד, לדוגמא, או עוסק במשהו, ויש לו את יד ימין, נניח בא איזה זבוב מול פניו והוא רוצה לסלקו, באופן אוטומטי הוא מיד עושה עם היד. אז מה פירושו? וכי הדבר סימן, שהוא חשב על יד ימין? הוא הוויז את היד, בלי לחשוב בכלל. זה עובד אוטומט, אבל הוא לא חשב בפועל על יד ימינו. א"כ מה דוד המלך אומר? אתה משווה את שויתי י"י, כי הוא כמו היד ימין שלך. אבל הרי לא חשבתי עליה בכלל? וכי בגלל שהפעלתי את היד באופן אוטומטי, זה נקרא שאני חושב על היד? לכאורה זה קצת לא מובן.

אבל חושבני בס"ד, כי התשובה לכך פשוטה. אין הכי נמי, נכון שזאת דרגא פחות. הרי הרמב"ם אומר, כי מי שהוא מחובר עם הקב"ה תמיד, זה רק משה רבינו ושלושת האבות. אין כמותם. אכן דוד המלך, הוא לא בדרגא הזאת. דוד המלך הוא בדרגא פחות. הם אצלם, הקב"ה נמצא במחשבה בפועל כל הזמן, זאת דרגא גבוהה שאין כמעט מי שמגיע אליה. אף כי דוד המלך, הוא רגל רביעית במרכבה, אבל עכ"פ הוא לא בדרגא שלהם. הרי הרמב"ם

בעצמו מדגיש, 'אלו הארבעה'. מובן שדוד המלך – אותו הוא הזכיר מקודם – הוא לא נכלל.

כך כתוב שם במפורש, 'אלו הארבעה רצוני לומר האבות ומשה רבינו, התבאר בהם מן ההתאחדות בשם, רצוני לומר השגתו ואהבתו, מה שהעיד עליו הכתוב, וכן השגחת השם בהם ובזרעם אחריהם גדולה'. דוד המלך, הוא לא בדרגא הזאת.

אצלו אמנם הקב"ה נמצא מיד, אוטומט. אצלנו, ח"ו כשקורה לאדם איזה משהו, עד שהוא חושב על הקב"ה זה לוקח אצלו כמה שלבים. הוא לא מיד מביא את הקב"ה אליו. אצל דוד המלך, זה היה כמו יד ימין, אבל לא שהוא חשב על זה, ואכן זה מאד קרוב. אולם אנחנו, כמה מדרגות אחרי זה, וכו' וכו'.

ואולי יש לומר עוד חילוק, כי דוד לא עסק כמו אברהם יצחק ויעקב ומשה בהקמת האומה, כפי מה שהובא לעיל. איתמר.

הנושא דלעיל, הוא נושא ארוך, ומפורסם בעין זה בשם הגר"ח מולאזין בספרו נפש החיים ושער ג', 'אין עוד מלבדו', אבל זה לא בדיוק אותו הדבר כמו שהנפש החיים אומר.

הוא מדבר שם, לגבי המובא בגמרא סנהדרין דף ס"ז, על רבי חנינא והמכשפה, שהיא רצתה לקחת עפר מתחתיו, והוא אמר שאינו חושש מכך, 'אין עוד מלבדו'. מסביר נפש החיים, כי אין פירושו שהוא בטח בעצמו במעשיו, אלא פירושו, ובאמת הוא ענין גדול וסגולה נפלאה להסיר ולבטל מעליו כל דינין ורצונות אחרים שלא יוכלו לשלוט בו ולא יעשו שום רושם כלל.

כשהאדם קובע בלבו לאמור "הלא ה' הוא האלקים האמת, ואין עוד מלבדו יתברך שום כח בעולם וכל העולמות כלל, והכל מלא רק אחדותו הפשוט ית"ש, ומבטל בלבו ביטול גמור ואינו משגיח כלל על שום כח ורצון בעולם, ומשעבד ומדבק טוהר מחשבתו רק לאדון יחיד ברוך הוא, כן יספיק הוא יתברך בידו שממילא יתבטלו מעליו כל הכוחות

תשובות לשואל בעניין המעשה המובא בגמ' ברכות (דף כ' ע"א) לגבי רבי יוחנן ורב גידל וכו' (עיין בשיעורים הקודמים), והאם ישנה ראייה מכך שמותר לנשים להסתכל ולהרהר בלב על אנשים.

ידידנו הרב ישראל מאיר חדר הי"ו שלח לי מכתב בזה"ל, לכבוד מורי ורבי מו"ר מרן הגאון הגדול רבי יצחק רצאבי שליט"א – פוסק עדת תימן.

בהזדמנות זו נודה למרן שליט"א על כל השיעורים הבהירים, המחכימים והמאלפים שמרן שליט"א מוסר לנו מדי שבוע ושבוע, יי"ש"כ. הברכה היא למרן שליט"א ימים על ימי מלך תוסיף".

אציין כמה דברים שראיתי בעניין המעשה בברכות נדף כ' ע"א, דר' יוחנן הוה רגיל דהוה קא אזיל ויתיב אשערי טבילה וכו'.

בחידושי הריטב"א החדשים, מביא לתרץ את ר' יוחנן "דהו דמיינ באפאי כי קאקי חיוורי", כמו שתירצו בגמרא על רב גידל.

הרי בגמרא, לגבי רב גידל תירצו 'קאקי חיוורי', ולגבי רבי יוחנן לא תירצו כך, אבל לדבריו זה אותו הדבר.

מעיר על כך השואל, ואולי צריך לומר שהיה להם גירסא אחרת בגמרא.

הדבר יכול להיות. אבל האמת היא, כי אפילו בעין יעקב ובדקדוקי סופרים, לא מובאת גירסא כזאת. ויכול להיות שגם אם לא גורסים זאת, הגמרא לא רצתה לחזור על זה, כי מה שכתוב לגבי רב גידל מובן שיכול להיות גם לגבי רבי יוחנן, רק ששאלו עליו דבר חדש מצד עין הרע. ויכול להיות שישנן סיבות אחרות, כפי שהמפרשים מסבירים. בכל אופן, חשוב שהריטב"א עמד על עניין זה.

*

אולם הדבר העיקרי, זהו הנושא השני שבמכתבו. ישנו משהו מדהים. והוא תמוה מאד.

בספר בניהו כתב על המעשה הנזכר, שמה שכתוב על בני ערבוביא שלא ישמש אדם עם אשתו ויתן דעתו על אחרת, וכן לא ישתה אדם בכוס זה ויתן דעתו על אחרת, ואסמכוהו על

והרצונות שבעולם שלא יוכלו לפעול לו שום דבר כלל. כאשר האדם חושב, 'אין עוד מלבדו'.

שם המדובר על כוחות הרע, לגבי כוחות הטומאה, זהו מושג עניין אחר ממה שהרמב"ם אומר. וישנם כמה חילוקים. אבל בכל אופן, אלו דברים דומים.

שאלה מהקהל: מה זה נקרא 'לחשוב' על ה' מספיק שהוא זוכר את ה'?

תשובת מרן שליט"א: הלואי שהייתי יודע... אבל מדברי הרמב"ם מובן, כדלעיל ד"ה ממשיך. כי גם אדם העוסק בתורה ובמצוות, פירושו שהוא מחובר עם ה', אפי' כשזה לא ממש עליו. יכול להיות שיש בכך הבחנות ודרגות, אבל העיקר שהוא נמצא ויודע את תכלית המצוה, שאינו שוכח מה תפקידו בעולם, שהקב"ה משגיח עליו ומסתכל עליו ויודע ממעשיו, וכל הזמן הוא רוצה לעשות את רצונו. וגם כאשר הוא עושה דברים גשמיים, זה בשביל התכלית, בכדי לעשות רצון ה'.

שאלה מהקהל: זה לא קיום שש מצוות תמידיות, שמרן שליט"א הזכיר בעבר?

תשובת מרן שליט"א: יפה. כן. אפשר לקיימם כל הזמן. מה שמובא בביאור הלכה להמשנ"ב בתחילת השלחן ערוך, לפרש קיום מצות 'שויתי יי' לנגדי תמיד' כראוי. שם הרמ"א בהגהה העלה את דברי הרמב"ם, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלהים, כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו, כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול, ולא דיבורו והרחבת פיו כרצונו והוא עם אנשי ביתו וקרוביו, כדיבורו במושב המלך. כל שכן כשישים האדם אל לבו שהמלך הגדול הקב"ה, אשר מלא כל הארץ כבודו, עומד עליו ורואה במעשיו, כמו שנאמר, אם יסתר איש במסתרים ואני לא אראנו נאם ה' נירמיה כ"ג, כ"ד, מיד יגיע אליו היראה וכו'.

זה לקוח מדברי הרמב"ם שם בפרק שאחריו, תחילת פרק נ"ב.

הפסוק ולא תתורו וגו', הנה כל זה לא אתאמר אלא באיש. אבל באשה, אם תהרהר בלבה צורה של איש אחר, לית לן בה, דהא רבי יוחנן וכו'.

ומבואר בדבריו, שאין איסור לאשה להסתכל על אנשים. וכעין דבריו כתב במהרש"א במסכת ב"מ [חידושי אגדות] דף פ"ד ע"א ד"ה מסתכלן וכו'. ועוד כתב בספר בן יהוידע בברכות, שר' יוחנן היה זקן מופלג יותר משלוש מאות שנה או ת' שנה.

מתלמידך השותה בְּצִמְאָה את דברי תורתך, ישראל מאיר חדר, ב"ב. השם ישמרהו ויחיהו.

קשה לדבר על רבי יוסף חיים, אנחנו לא מגיעים לקרסולי רגליו, אבל אני ממש נדהם, שהוא כתב כך בכזאת פשטות, שמותר לאשה לחשוב אז על איש. ולכן רבי יוחנן יושב שם, בכדי שיחשבו עליו.

בנפלאות מתורתך [הפטרת חוקת, דף ע"א], הבאתי בס"ד לגבי בת יפתח בזה"ל, בדיון הסתכלות נשים באנשים לשם הנאה ותאוה, האם הדבר מותר, העליתי בס"ד בספרי הקטן צניעות בת ישראל [פרק א' סוף סעיף ד' דף ט"ז] כי לאשה מותר להסתכל על איש בדרך כלל [וכן הוא המנהג, כנודע]. אך אם כוונתה בכך לשם תאוה, אסור וכו'.

ויש להוסיף הא דאיתא במדרש במדבר רבה [פרשה ט' אות מ"ג], כי בזמן שאשה משמשת עם בעלה, וליבה לאיש אחר שראתה בדרך, אין לך ניאוף גדול מזה יעו"ש.

איך הגרי"ח התעלם מכך?

הבאנו כבר את דברי רבי חיים בן עטאר זצ"ל, האומר [בתחילת פרשת תזריע] כי בניו של חזקיהו המלך, מנשה ורבשקה, היו רשעים בגלל מחשבת אשתו. וז"ל שם, צא ולמד [ברכות דף י. ד.] מבניו של הצדיק המופלא חזקיהו המלך עליו השלום, אשר נשא בת נביא, ולצד שחשבה האשה בעבדי מרודך בלאדן, המשיכה נפש רעה לשני בניה.

אולי נגיד שזאת אינה ראייה. ראשית, כי הם היו גויים, עובדי עבודה זרה, רשעים. זה לא ראייה,

לגבי אנשים צדיקים. ואפילו סתם יהודים. כי לפי דברי הגרי"ח, לאו דוקא על רבי יוחנן, מותר לאשה לחשוב על כל איש, לא משנה מי.

האמת היא, שאיננו יודעים מניין לו. רבי חיים בן עטאר אכן כותב כך, שהיא חשבה על עבדי מלך בבל. אבל הדבר אולי בבחינת 'סוד י"י ליראיו', הוא ידע זאת, אבל לא מצאנו מקור לדברים האלה.

במקום אחר מדברי מהר"ח בן עטאר בעצמו משמע, שחזקיהו הוא שחשב עליהם. זהו דבר מעניין. לגבי הפסוק [בראשית מ"ט, ג'] רְאוּבֵן בְּכֹרִי אֶתָּה וגו', שם הוא מייחס זאת לחזקיהו.

במקום השלישי, והוא על פסוק את שבתותי תשמורו ויקרא י"ט, ל"ג, מייחס הוא זאת לשניהם. האב או האם. שניהם גורמים נזק זה. בין אם האיש חושב, או האשה. בא הכתוב השלישי, ושילב ביניהם. זה וזאת גורמים.

בכל אופן, לגבי הקושיא שאנחנו שואלים על ספר בניהו, כבר העיר על כך בספר עבדא דמלכא [סימן קצ"ד אות ב'], והוא אומר שנשמט ממנו המדרש הזה, כי ח"ו אין לך ניאוף גדול מזה. ואין ראייה מהסיפור של רבי יוחנן. לא ניכנס לכל פרטי הפרטים, אפשר לעיין בפנים.

והוא מביא שם גם את דברי מהר"ח סופר בכף החיים כך, אמנם יעויין בכף החיים [בסי' ר"מ ס"ק נ"ח] דכשהביא דהאשה צריכה לחשוב בצדיקים וחסידים, כתב דהיינו שתחשוב שחסיד פלוני כך עושה מצוות ומעשים טובים וכך לומד ביום ובלילה, עכ"ד. משמע דס"ל דלחשוב סתם על הצדיק גם אסור, ורק מותר שיחשוב על התורה ומצוות שלו.

מה נגיד לגבי רבי יוחנן? הרי כתוב שרבי יוחנן אמר, שזה בכדי שיהיו להן בנים 'דשפירי [וגמירי] כוותי'.

הוא שם לא מדבר על רבי יוחנן, אלא הוא מביא בשם הספר שבט מוסר, שהיא תחשוב אז על איזה חסיד. ועל כך הוא אומר, שתחשוב על המעשים שלו. אבל, וכי כל החסידים, הם יפי תואר? לכן הוא מסביר, שהכוונה על מעשיהם. אבל לרבי יוחנן היה עניין נוסף, גם לגבי הצורה

שלו. אם כן, אם הדבר כך, נראה כי פירושו לחשוב שהוא כמו ס"ת יפה, או כמו בית המקדש בתפארתו. פשוט, איזה יופי. לראות את רבי יוחנן, פירושו לראות ס"ת או בימ"ק מפוארים. כך צריכה להיות ההסתכלות. אבל לא משהו שטחי ופשוט, בדרגות נמוכות.

בכל אופן, בספר חומת אנך [ריש פרשת תזריע] כתב במפורש ההיפך, ממה שכתב הגרי"ח בספר בניהו. לכן, הדבר צע"ג.

כבר עמדתי וכתבתי על כך לפני מספר שנים, בנפלאות מתורתך על הפסוק ויקרא י"ח, כז' וְאֵל אִשְׁתְּ עֲמִיתְךָ וגו'. כתבתי שם בזה"ל, חידוש גדול ותמוה העלה הגרי"ח בספר בניהו. יש לי שם אריכות גדולה בס"ד.

במלים אחרות, למסקנא לא נראה לי שיש לזה על מה לסמוך. אינני יודע מה להגיד, למעלה מהשגתנו זה בטוח, ולסמוך על זה בודאי שלא נראה לי, ונראה ששאר גדולי ישראל בודאי לא מקבלים זאת.

השם ברוך הוא יאיר עינינו במאור תורתו, אכ"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך.

השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א

קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א.

הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת. השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפי מרן הגאון שליט"א, וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה ולזיכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא כל משאלות ליבם לטובה, אכ"ר.